

УДК 347.453.6

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2021.04.12>

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ СМАРТ-ДОГОВОРУ НАЙМУ (ОРЕНДИ) ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ

Писарєва Е.А.,

кандидат юридичних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри цивільного права і процесу
Донецького національного університету імені Василя Стуса
orcid.org/0000-0001-9706-1739

Драч Д.Л.,

здобувачка СО «Бакалавр» юридичного факультету
Донецького національного університету імені Василя Стуса
orcid.org/0000-0002-9111-2694

Писарєва Е.А., Драч Д.Л. Перспективи впровадження смарт-договору найму (оренди) транспортного засобу.

Стаття присвячена дослідженню перспектив впровадження смарт-договору найму (оренди) транспортного засобу. На основі чинного цивільного законодавства договір найму (оренди) транспортного засобу визначено як договір, за яким наймодавець передає або зобов'язується передати наймачеві повітряне, морське, річкове судно, наземний самохідний транспортний засіб тощо у користування за плату на певний строк. За загальною юридичною характеристикою цей договір визначається як реальний або консенсуальний, оплатний, строковий та двосторонній. Розкрито перелік ознак предмета досліджуваного договору, який включає невичерпність видів транспортних засобів, його технічні ознаки, наявність ознак джерела підвищеної небезпеки, наявність спеціального законодавства, яке регламентує його використання, та доповнено їх врахуванням об'єму та видом двигуна. Розглянуто вимоги до форми договору найму (оренди) транспортного засобу, яка загалом є письмовою, а якщо однією зі сторін є фізична особа, то підлягає нотаріальному посвідченню, та проаналізовано можливість його укладення й подальшого виконання як смарт-договору.

Досліджено позиції науковців щодо сутності та основних рис смарт-договору, які полягають в його специфіці щодо форми укладення та способу виконання, що обумовлено автоматизованістю. Прослідковано характерні ознаки та проблеми виконання договору найму (оренди) транспортного засобу, пов'язані із діяльністю наймача транспортного засобу, несенням витрат, страхуванням та заподіянням шкоди предмету договору та іншій особі у зв'язку з використанням транспортного засобу. Зазначено особливості найму транспортного засобу з екіпажем, який його обслуговує.

На основі проведеного дослідження сформульовано перспективи впровадження смарт-договору найму транспортного засобу, які вбачаються у підвищенні рівня законності укладеного договору, отриманні доступу до всіх необхідних сторонам відомостей та електронних документів, автоматичній і своєчасній сплаті орендних платежів, своєчасному забезпеченні виконання зобов'язання та поліпшенні можливостей контролю за предметом найму.

Ключові слова: договір найму (оренди) транспортного засобу, транспортний засіб, наймодавець, наймач, смарт-договір, інноваційні технології.

Pysarjeva E., Drach D. Perspectives for the implementation of a smart contract for the lease (rental) of a vehicle.

The article is devoted to investigation of perspectives of implementation of the smart vehicle rental agreement. On the basis of current civil legislation the vehicle rental agreement is defined as an agreement under which a lessor transfers or undertakes to transfer to a lessee an air, sea, river vessel, ground self-propelled vehicle etc. in using for a fee for a certain period. A general legal characteristics of this agreement includes its reality or consensus, payment, timeliness and bilaterality. The list of features of the subject of the studied contract, which includes the inexhaustibility of types of vehicles, its technical features, the presence of signs of a source of increased danger, the existence of special legislation governing its use, and supplemented them by taking into account the volume and type of engine. Requirements to the form of the vehicle rental agreement, which generally is written, and if one of the parties is an individual, it is subject to notarization, are considered, and a possibility of its negotiation and further execution as a smart agreement is analyzed.

The positions of scientists on the essence and main features of a smart contract which consist in its specifics regarding the form of negotiation and way of execution due to automation. The characteristics and problems of execution of the vehicle rental agreement which connected with activity of a lessee of a vehicle, bearing of expenses, insurance and causing a damage for a subject of the agreement and other person with using of a vehicle are followed. It is remarked the features of renting a vehicle with the crew which serves it.

On the basis of the conducted investigation perspectives of implementation of the smart vehicle rental agreement are formulated, and they are seen in increasing the level of legality of the negotiated agreement, obtaining access to all necessary for parties information and electronic documents, automatic and timely payment of a rent, timely fulfillment of execution of a commitment and improvement of control over the subject of a rent.

Key words: vehicle lease (rental) agreement, vehicle, lessor, lessee, smart contract, innovative technologies.

Постановка проблеми. Договір найму (оренди) транспортного засобу є доволі поширеним видом договору найму, особливо щодо наземних самохідних транспортних засобів. Регулюванню відповідних цивільних зобов'язань присвячено окремий параграф 5 глави 58 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [1], що вказує на певні особливості такого договору порівняно із загальним договором найму (оренди). Проте не завжди навіть досконале законодавство може забезпечити відсутність практичних проблем укладення та виконання будь-якого договору, а отже, пошук варіантів вирішення таких проблем має стосуватися не лише внесення змін та доповнень до нормативно-правових актів, а й, наприклад, застосування інноваційних технологій під час реалізації відповідних цивільно-правових норм, зокрема, можливості укладання смарт-договорів найму транспортних засобів.

Стан опрацювання проблематики. Останнім часом дослідженню договору найму транспортного засобу свої роботи присвятили, зокрема, Б.М. Гурневич, Н.В. Кимлик, О.А. Сокурєнко, Л.Л. Тарасенко, І.А. Чуркін та інші. Проблемні питання смарт-договорів, у свою чергу, розглядалися у наукових працях О.А. Баранова, В.В. Варавки, І.Я. Верес, Л.А. Зубкової, С.С. Клімовського, Л.В. Мамчур, О.Г. Недибалюк та інших науковців. Разом з тим, проведені дослідження не вичерпують всієї проблематики договору найму транспортного засобу та перспектив його укладення й виконання у формі смарт-договору.

Метою статті є визначення перспектив впровадження смарт-договору найму (оренди) транспортного засобу.

Виклад основного матеріалу. На основі положень статей 759 та 798 ЦК України договір найму транспортного засобу можна визначити як договір, за яким наймодавець передає або зобов'язується передати наймачеві повітряне, морське, річкове судно, наземний самохідний транспортний засіб тощо у володіння і користування за плату на певний строк. Крім того, згідно з частиною другою статті 798 ЦК України транспортний засіб може передаватися у найм з екіпажем, який його обслуговує, а відповідно до частини третьої цієї статті – сторони можуть домовитися про надання наймодателем наймачеві комплексу послуг для забезпечення нормального використання транспортного засобу.

Загальна юридична характеристика договору найму транспортного засобу включає в себе: 1) реальність або консенсуальність цього договору, оскільки момент його укладення визначається домовленістю сторін: або з моменту досягнення згоди і передання транспортного засобу, або з моменту узгодження всіх істотних умов договору; 2) оплатність, адже наймодавець має право на одержання винагороди від наймача; 3) строковість, тому що строк існування відповідних договірних відносин є обмеженим у часі і визначається за домовленістю сторін; 4) двосторонність, бо правами й обов'язками наділені обидві сторони договору.

З частини першої статті 798 ЦК України випливає, що предметом досліджуваного договору найму є будь-які транспортні засоби, адже перелік їх видів у цій статті не є вичерпним. У цивільно-правовій науці сформульовано певні ознаки транспортного засобу як предмета договору найму (оренди), до яких, зокрема, Л.Л. Тарасенко відносить: здатність до переміщення в просторі; самохідність; необхідність в управлінні особами, які володіють відповідними знаннями та навичками; придатність для перевезення пасажирів чи вантажів; складність технічної побудови; наявність ознак джерела підвищеної небезпеки; наявність спеціального законодавства, яке регламентує його використання; особливості, зумовлені належністю до транспортного засобу певного виду [2, с. 325]. Доцільно також доповнити дані ознаки об'ємом і видом двигуна, за допомогою якого транспортний засіб як предмет договору найму приводиться в рух, причому якщо це електродвигун – то потужністю понад 3 кВт, а якщо звичайний двигун – кількісна ознака його об'єму не застосовується.

Згідно статті 799 ЦК України договір найму транспортного засобу укладається у письмовій формі, а якщо однією зі сторін є фізична особа, то такий договір підлягає нотаріальному посвідченню. Слід зазначити, що електронний договір теж вважається укладеним у письмовій формі. Враховуючи рівень

сучасного науково-технічного прогресу та його стрімкий розвиток, видається перспективною можливістю укладення договору найму транспортного засобу як смарт-договору, під яким В.В. Варавка розуміє вид цивільно-правового договору, що виражений у формі програмного коду і автоматично виконується у розподіленій мережі за відповідності фактичних обставин запрограмованим умовам договору [3, с. 148].

До особливостей смарт-договорів, на думку І.Я. Верес [4], належать: 1) умови смарт-договору повинні бути конкретними, здійсненими, правомірними і можуть передбачати забезпечувальні зобов'язання, що є однією з основних переваг; 2) виконання зобов'язань, передбачених смарт-договором, здійснюється в автоматичному порядку цифрових трансмісій у певній послідовності у разі настання певних обставин; 3) технологія блокчейн унеможлиблює зміну договору.

Наразі в юридичній науковій літературі є різні підходи щодо визначення сутності смарт-договору. Так, І.Я. Верес вважає, що такий договір прирівнюється до його електронної форми, а особливості його укладення, виконання, зміни дозволяють визначати смарт-договір як окремий вид договорів [4, с. 17]. Науковці Л.А. Зубкова і С.С. Клімовський визначають, що це договір в класичному юридичному розумінні, якщо він використовується саме як інструмент договірних відносин, однак якщо він є інструментом організації платежів та не містить ознак договору, його слід вважати виключно об'єктом авторського права (програмним забезпеченням) [5, с. 23–24].

Вважаємо, що оцінювати дане поняття слід інтегровано. Дійсно, смарт-договір завжди буде мати електронну форму, що, однак, не виключає можливості мати паперову еквівалентну копію. Сутність, основне призначення смарт-договору, як і будь якого іншого договору, теж полягає у встановленні, зміні та припиненні договірних відносин (їх зміна на даний час технологічно не передбачена, можливо лише укласти новий смарт-договір, однак цілком вірогідно, що такий недолік буде виправлено в майбутньому). Разом з тим, є певні особливості щодо виконання такого договору та «запуску» механізму забезпечення зобов'язання, що здійснюються автоматично, з урахуванням фактичної поведінки учасників правовідносин. Тож видається логічним, що смарт-договір характеризується не лише особливою формою, а й автоматичним способом виконання договірних зобов'язань.

Незважаючи на відсутність правового регулювання смарт-договорів в Україні, зокрема, через невизначеність правового статусу криптовалюти, яка є платіжним засобом за такими договорами в зарубіжних країнах, все ж вбачається можливість і навіть необхідність їх подальшого впровадження при укладанні і виконанні договору найму (оренди) транспортного засобу.

Слід зазначити, що смарт-контракт або розумний контракт – це спеціальний протокол, який використовується для укладання та виконання комерційних угод, проведення транзакцій та обміну активами між сторонами без участі третіх осіб. Смарт-контракти автоматично виконують всі умови договору, а також містять інформацію про зобов'язання сторін та санкції за їх порушення [6]. Для реалізації смарт-контрактів використовується дві потужні технології: блокчейн, яку підтримують такі платформи як Ethereum, NEO, Nxt, Jincor, Qtum, Ubiq, Urbit, та Oracle Autonomous Database Cloud [7, с. 28], однак перша все ще залишається більш затребуваною. Сучасні транспортні засоби мають досконале оснащення електронікою, яка дозволяє встановити доступ до технології блокчейн через інші технічні засоби та програмне забезпечення (наприклад, марки наземних самохідних транспортних засобів Audi, Mazda, Lexus, Mercedes-Benz, Nissan є одними з найбільш розповсюджених і мають відмінну електроніку, яка придатна для під'єднання до технології блокчейн).

Аналіз особливостей правового регулювання договору найму транспортного засобу свідчить про наявність перспектив його укладання і виконання у вигляді смарт-договору. Так, за частиною першою статті 800 ЦК України наймач самостійно здійснює використання транспортного засобу у своїй діяльності і має право без згоди наймодавця укладати від свого імені договори перевезення, а також інші договори відповідно до призначення транспортного засобу. З цього приводу Е.В. Вакулович пропонує наймодавцю закріплювати за собою в договорі найму транспортного засобу право здійснювати контроль за забезпеченням майнового збереження транспортного засобу, належною його експлуатацією [8, с. 13]. Така пропозиція є слушною, адже власник речі чи особа, якій належать відповідні майнові права, має право і законний інтерес, пов'язаний із подальшим поверненням наймачем транспортного засобу в належному технічному стані, з урахуванням нормального зносу (наприклад, шин). Проте під час виконання цього договору цілком вірогідною буде проблема здійснення наймодавцем такого контролю, адже транспортний засіб вибуває із його володіння, наймач має право користуватися ним на власний розсуд, фактично без обмежень, якщо тільки останні не передбачені договором. Також використання транспортного засобу обумовлює обов'язки наймача підтримувати його у належному технічному стані та нести витрати, пов'язані з використанням транспортного засобу, в тому числі зі сплатою податків та інших платежів (стаття 801 ЦК України). Використання смарт-договору найму транспортного засобу забезпечило б всебічний контроль наймодавця за користуванням наймачем транспортного засобу за призначенням і сплату в належний строк необхідних обов'язкових платежів.

Застосування смарт-договору найму транспортного засобу було б дуже корисним і у відносинах, пов'язаних із відшкодуванням шкоди, в яких існує презумпція вини наймача. Згідно частини першої статті 803 ЦК України наймач зобов'язаний відшкодувати збитки, завдані у зв'язку із втратою або пошкодженням транспортного засобу, якщо він не доведе, що це сталося не з його вини. Аналогічний обов'язок наймача виникає і в разі завдання шкоди іншій особі у зв'язку з використанням транспортного засобу, який виконується відповідно до норм глави 82 цього Кодексу.

Певні особливості притаманні договору найму транспортного засобу з екіпажем, який його обслуговує. Зважаючи на те, що екіпаж певною мірою представляє наймодавця і здійснює управління та технічну експлуатацію транспортного засобу, переданого у найм, бачимо, що цей договір має дещо відмінні риси його реалізації. Зокрема, частиною першою статті 805 ЦК України передбачено, що під час виконання цього договору екіпаж не припиняє трудових відносин з наймодавцем, який несе витрати на утримання екіпажу. Крім того, у частині другій цієї ж статті визначено, що екіпаж транспортного засобу зобов'язаний відмовитися від виконання розпоряджень наймача, якщо вони суперечать умовам договору найму, умовам використання транспортного засобу, а також якщо вони можуть бути небезпечними для екіпажу, транспортного засобу, прав інших осіб. Тож за укладення смарт-договору наймодавець де-факто має дещо більше можливостей для контролю за використанням транспортного засобу і забезпечення його законних інтересів.

Висновки. Отже, в реаліях сьогодення укладення та виконання договору найму транспортного засобу супроводжується низкою теоретичних та практичних проблемних питань. Перспективи впровадження смарт-договору найму (оренди) транспортного засобу вбачаються в наступному:

- 1) законність укладення договору: сторони зобов'язані здійснити ідентифікацію, технологія блокчейн запрограмована на недопущення внесення незаконних умов у договір найму;
- 2) отримання доступу до всіх необхідних сторонам відомостей та електронних документів: програмне забезпечення здатне уніфікувати доступ до Єдиного державного реєстру транспортних засобів, Державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб підприємців та громадських формувань, Єдиного державного реєстру судових рішень, Централізованої бази даних Моторного (транспортного) страхового бюро України, Розшукового обліку МВС «Транспортні засоби у розшуку» тощо;
- 3) автоматична і своєчасна сплата орендних платежів: технологія блокчейн автоматично відраховуватиме орендну плату з банківського рахунку наймача;
- 4) своєчасне забезпечення виконання зобов'язання: наприклад, у разі несвоєчасної сплати орендної плати технологія блокчейн автоматично нарахує неустойку і відрахує її з банківського рахунку наймача;
- 5) контроль за предметом найму: підключення електроніки транспортного засобу (панелі датчиків, сигналізації, засобів відеоспостереження тощо) до технології блокчейн дозволить наймодавцю контролювати місцезнаходження транспортного засобу, його технічний стан, факт заподіяння пошкоджень чи потрапляння в ДТП тощо і у випадку неправомірної поведінки наймача блокувати транспортний засіб з метою недопущення подальшої його експлуатації і реалізації права на розірвання договору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цивільний кодекс України: Кодекс України від 16 січня 2003 року, № 435-IV. *Голос України*. 2003. № 45.
2. Тарасенко Л. Договір найму (оренди) транспортного засобу. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2015. Вип. 61. С. 324–329.
3. Варавка В. Проблеми правового регулювання смарт-контрактів. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. № 1 (21). С. 143–151.
4. Верес І. Правова природа смарт-договору. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 15–18.
5. Зубкова Л., Клімовський С. Щодо поняття та юридичної природи «розумних договорів» (з англ. smart contract). *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 1. С. 22–27.
6. Риз Ю. Смарт-контракты и платформы для их реализации. URL: <https://decenter.org/ru/smart-kontrakty-i-platforny-dlya-ikh-realizatsii>.
7. Баранов О.А. Интернет речей (IoT): правові проблеми застосування розумних контрактів. *Інформація і право*. 2017. № 4 (23). С. 26–40.
8. Вакулович Е.В. Договір оренди транспортних засобів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2002. 20 с.